

С.П. Кожушко

*доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародного туризму та мовної підготовки
Дніпропетровський університету імені Альфреда Нобеля,
Дніпропетровськ, Україна*

Формування культури мовлення та взаємодії майбутніх фахівців туристичної галузі засобами технологій навчання у співробітництві

В статті висвітлюється сутність поняття навчання у співробітництві та обґрунтується доцільності упровадження в навчальний процес підготовки майбутніх фахівців з туристичної галузі технологій навчання у співробітництві як основи формування в них культури мовлення й взаємодії. Навчання в співробітництві розглядається як модель навчання у малих групах для досягнення спільної мети. Виокремлено педагогічні умови здійснення роботи студентів у малих групах.

Ключові слова: культура мовлення, професійна взаємодія, майбутні фахівці туристичної галузі, навчання у співробітництві.

С.П.Кожушко

*доктор педагогических наук, доцент,
заведующий кафедрой международного туризма и языковой подготовки,
Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля,
Днепропетровск, Украина*

Формирование культуры языкового общения и взаимодействия будущих специалистов туристической отрасли с использованием технологий обучения в сотрудничестве

В статье раскрывается суть понятия обучение в сотрудничестве и обосновывается целесообразность внедрения в учебный процесс подготовки будущих специалистов туристической отрасли технологий обучения в сотрудничестве как основы формирования у них культуры языкового общения и взаимодействия. Обучение в сотрудничестве рассматривается как модель обучения в малых группах для достижения общей цели. Выделены педагогические условия организации работы студентов в малых группах.

Ключевые слова: культура языкового общения, профессиональное взаимодействие, будущие специалисты туристической отрасли, обучение в сотрудничестве.

S.P. Kozhushko
Doctor of Pedagogical Sciences,
Head of the Department of International Tourism and Language Training,
Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk, Ukraine

Formation of culture of language communication and interaction in the process of training future specialists in tourism using the technologies of cooperative learning

The article describes the essence of the notion of cooperative learning with the aim to ground its effectiveness in the process of training future specialists in tourist industry. Cooperative learning is treated as the foundation for the formation of students culture of language communication and interaction. In this case the cooperative learning is distinguished as a model of study in small groups with the aim of gaining students their common goal. Special attention is paid to pedagogical conditions which should be observed to create favorable environment for study in small groups.

Key words: culture of language communication, professional interaction, future specialists in tourist industry, cooperative learning.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми обумовлена тенденціями розвитку світової туристичної галузі, розширенням міжнародних, культурних та економічних зв'язків України з іншими країнами, її входженням до світового співтовариства, об'єктивними потребами ділових відносин із зарубіжними партнерами, які спонукають до змін в усіх сферах суспільного життя, зокрема, в системі освіти, яка має забезпечити високопрофесійну підготовку фахівців з туристичної галузі, здатних зробити можливим зайняття нею гідного місця у царині багатоманітних професійних та культурних зв'язків. На сьогодні фахівець з туристичної галузі постійно співдіє з людьми – керує підлеглими чи виконує доручення, радиться з експертами чи дає оцінку, веде переговори тощо. Успіх його професійної діяльності переважно залежить саме від культури мовлення, вміння налагоджувати взаємини, досвіду у питаннях міжкультурної комунікації. Адже професійна діяльність менеджера з туризму, в першу чергу, передбачає прямий контакт і взаємодію з іншими людьми: споживачами туристичного продукту, колегами, партнерами. Серед основних професійних функцій

фахівця з туристичної діяльності такі: вивчення туристичних ринків та попиту, консультування клієнтів з вибору турів, оформлення документів, розроблення нових туристичних маршрутів, прийом іноземних туристів, взаємодія з контрагентами та ін.

Зазначене спонукає до акцентування уваги у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з туристичної галузі, на технологіях, що сприяють формуванню культури мовлення й взаємодії.

Аналіз актуальних досліджень. Навчанням у співробітництві (cooperative learning), навчанням малих груп послуговуються в педагогіці давно. Ідея навчання в групах виникла в 20-ті роки ХХ ст. на концептуальних засадах соціал-конструктивізму (Л. Виготський), мета-когнітивізму (Дж. Флейвель), активно використовувалася прихильниками прагматизму та суб'єктивізму (Дж. Дьюї). Проте розробка технологій навчання в співробітництві почалася лише в 70-х роках ХХ ст. в різних країнах світу (Великобританія, Канада, Західна Німеччина, Австралія, Нідерланди, Японія, Ізраїль та інші). Основна ідеологія навчання в співробітництві була детально розроблена трьома групами американських педагогів з університету Джона Хопкінса (Р. Славін), університету Мінесота (Роджерс Джонсон і Девід Джонсон, 1987) і групою Дж. Аронсона (Каліфорнія, 1978), а також групою Шломо Шаран Тель-Авівського університету (Ізраїль, 1988). На сьогодні технологія навчання у співробітництві та взаємодії учасників навчально-виховного процесу розглядається у працях О. Болан, Р. Грановської, В. Дьяченко, Я. Колкер, Н. Поліванової, Є. Полат, А. Колесник, А. Ксенофонтової, В. Корнещук та ін.

Метою даної статті є висвітлення сутності поняття навчання у співробітництві та обґрунтування доцільності упровадження в навчальний процес підготовки майбутніх фахівців з туристичної галузі технологій навчання у співробітництві як основи формування в них культури мовлення й взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Щодо навчання у співробітництві, то дослідники вважають, що воно полягає у спільному оволодінні знаннями, уміннями, навичками на індивідуальному рівні на основі набуття досвіду кооперації зусиль із розв'язання навчальних завдань за допомогою обміну інформацією, постановки питань, взаємостимулювання, усвідомлення відповідальності за результати навчання не лише власні, а й своїх колег [3].

Навчання в співробітництві здебільшого реалізується як модель навчання у малих групах для досягнення спільної мети. О. Пометун виокремлює такі елементи при структуруванні даного підходу до організації навчання: позитивна взаємозалежність, яка полягає в усвідомленості того, що зусилля кожного члена групи потрібні та

незамінні для успіху всіх і кожен з учасників робить свій унікальний внесок у спільні зусилля, що породжує відповідальність і зацікавленість в успіху кожного; безпосередня особистісна взаємодія, яка стимулює навчальну діяльність за допомогою підтримки, заохочення один одного, забезпечуючи особистісну динаміку [1, с.12-13].

Метою навчання в співробітництві є не лише оволодіння знаннями, вміннями і навичками кожним студентом на рівні, відповідному його індивідуальним особливостям розвитку. Дуже важливий в цьому є ефект соціалізації, формування комунікативних вмінь. Головна ідея навчання в співробітництві – вчитися разом, а не просто щось виконувати разом. Разом вчитися не тільки легше і цікавіше, але й значно ефективніше. Причому важливо, що це стосується не лише академічних успіхів студентів, їх інтелектуального розвитку, але й особистісної зрілості та людяності. Навчання в співпраці вважається в світовій педагогіці найбільш успішно альтернативою традиційним технологіям навчання.

Дослідниками обґрунтовано декілька основних технологій навчання у співробітництві: *«навчання в команді»*, *«ажурна пилка»*, *«пилка – 2»*.

«Навчання в команді» (розроблено в Університеті Джона Хопкінса). Успіх всієї групи може бути досягнуто лише в результаті самостійної роботи кожного члена групи в постійній взаємодії з іншими членами групи при роботі над темою, яка вивчається. Завдання кожного студента полягає в тому, щоб пізнати щось разом, сформувані потрібні навички. Індивідуальна відповідальність кожного студента означає що успіх, або неуспіх групи залежить від кожного її члена. Це стимулює всіх членів команди слідкувати за діяльністю один одного і допомагати одногрупнику в засвоєнні і розумінні матеріалу. Рівні можливості студентів в досягненні успіху означають, що кожен приносить своїй групі бали, які він заробляє в результаті покращення своїх власних попередніх результатів. Порівняння здійснюється не з результатами інших студентів, а з власними, раніше досягнутими результатами. Це дає рівні можливості сильним, середнім та відстаючим студентам в одержанні балів для своєї команди, дозволяє їм відчувати себе повноправними членами і стимулює бажання піднімати вище свій персональний рівень. Заохочення всієї команди і персональна відповідальність кожного – суттєві складові успішного формування необхідних вмінь і навичок кожним студентом групи.

Для організації навчання в співробітництві група поділяється на команди по 4 - 5 студентів з різним рівнем знань. Викладач пояснює новий матеріал, а потім пропонує студентам в малих групах його закріпити, розібратися, зрозуміти всі деталі. Групам надається конкретне завдання, яке розподіляється на частини (кожен студент виконує

свою частину), або за принципом «вертушки» (кожне подальше завдання виконує наступний студент, починати може сильний або слабкий). Під час виконання завдання кожен студент пояснює матеріал в голос, що контролюється всією групою.

В основі сумісної діяльності студентів покладено навчальний діалог, під яким ми розуміємо таку форму та сутність організації навчальної взаємодії, яка передбачає: рівність позицій у навчально-виховному процесі, координація інформаційних потоків, організація обговорення та пошуку істини. Реалізація діалогу передбачає забезпечення симетричності використання педагогічного простору спілкування для всіх учасників навчального процесу та вільного обміну думками; прийняття позиції студента як активного суб'єкта пізнання, особистості, яка зацікавлена та наполегливо працює над своїм інтелектуальним зростанням і всебічним розвитком, всіляко прагне розкриття власного потенціалу та розумових можливостей; емоційно-вольову та інтелектуальну готовність учасників до співпраці, роботи у колективі; емоційну атмосферу доброзичливості, особистого сприйняття, готовності допомогти; партнерства та «круглого столу» у досягненні компромісів.

Цінність навчального процесу полягає у багатоголосі, що створює різноманітність, багатоваріантність та поліцентризм, уможливорює зворотний зв'язок та рефлексію, в тому числі і саморефлексію.

Вважаємо за доцільне зазначити, що вдаючись до діалогічної форми взаємодії, студент має володіти технологією її організації, яка передбачає: уявлення комунікативної ситуації (де відбувається діалог, хто партнер у діалозі, яка мета діалогу, тобто у того, хто вступає в діалог, виникає потреба щось з'ясувати, повідомити, переконати, до чогось спонукати). Мотив зумовлює найрізноманітніші вияви спілкування: запитання – відповідь, прохання – згода (або відмова), пропозиція – згода (незгода) тощо. Зорієнтувавшись у комунікативній ситуації, учасник діалогу планує своє висловлення: обмірковує його тему, основну думку, форму і стиль. Зазначене сприяє формуванню в студентів культури мовлення й взаємодії.

Доцільним є діалоги оцінного характеру, організації яких сприяють такі прийоми «запуску» діалогу: «оціни свої знання» («умію, не умію»), «вкидання» суперечності (завдання-«пастки»), відкриті запитання, акцентування на способі дії (провокаційні запитання) та ін. Рефлексію, самоаналіз організації навчального діалогу доцільно провести за допомогою таких запитань: Чи вийшло розв'язати поставлені завдання? Чи виникла під час діалогу незапланована ситуація? Якщо так, то чому, як я на неї відреагував? Які позитивні й негативні підсумки виникнення цієї ситуації? Які позитивні моменти взаємодії необхідно відтворити на наступному занятті? Які

завдання в освоєнні способів взаємодії, формування в студентів уміння вести діалог потрібно поставити на найближчі заняття, виходячи з підсумків даного?

«**Ажурна пилка**» (розроблений професором Еліотом Аронсоном). Студенти організуються в команди для роботи над навчальним матеріалом, розділеним на фрагменти – логічні блоки. Кожен член команди знайомиться з навчальним матеріалом і відбирає матеріал фрагменту, який повинен вивчити досконало. Після самостійного вивчення фрагментів, студенти, які вивчають одне питання, але працюють в різних командах, зустрічаються і обмінюються інформацією як експерт з даною питання. Це називається «зустріччю експертів». Після зустрічі вони повертаються в свої команди і навчають всьому новому, про що дізналися самі, інших членів своєї команди. Ті, в свою чергу, доповідають про свої частини завдання (як зубці однієї пилки). Оскільки єдина можливість засвоїти матеріал всіх фрагментів і таким чином знати всю тему – це важко слухати партнерів по команді і робити записи в зошиті, ніяких додаткових зусиль з боку викладача не потрібно. Звітує кожен студент окремо і вся команда в цілому.

Існує модифікація вище зазначеного методу, розроблена Р.Славіним – «**Пилка – 2**» (Jigsaw – 2). За цим варіантом вся команда працює над всією темою, але при цьому кожен член команди особливо ретельно вивчає один фрагмент теми і стає «експертом» з вказаного питання. Проводяться зустрічі експертів з різних команд. Члени команд навчають один одного, доповнюючи знання, набуті під час самостійної роботи (пилка). Наприкінці циклу всі студенти проходять індивідуальний контрольний зріз. Всі члени команди отримують однакову оцінку – середній бал.

У нашому досвіді організації роботи малих груп при вивченні дисциплін професійного спрямування вважаємо за доцільне спиратися на такі принципи ефективності кооперативного навчання (за Д.Джонсоном): позитивна взаємозалежність (кожний студент повинен знати матеріал і забезпечити його вивчення іншими); взаємодія підтримки «пліч-о-пліч» (безпосередній взаємообмін сприяння іншим у виконанні завдань); індивідуальна відповідальність шляхом оцінювання кожного іншими членами групи; вміння спільно працювати (становлення довірливих взаємин, конструктивне розв'язання конфліктів); групова обробка результатів [2, с.21-22].

Виокремлено педагогічні умови здійснення роботи студентів у малих групах: постійна «міграція» членів групи, що позбавляє стереотипності в роботі та розвиває здатність до стрімкої адаптації кожного студента; добір завдань, що викликають зацікавленість у всіх студентів і є для них особистісно й професійно значущими; «відкритість» завдань, що передбачає їх виконання на різних рівнях складності; атмосфера постійного колективного та індивідуального рефлексивного моніторингу

успішності розв'язання поставлених навчальних завдань; зміна позиції викладача з лектора-експерта, організатора навчання студентів на консультанта-фасилітатора, що виступає «помічником» студентів і має підтримувати, супроводжувати процес вироблення нового для них досвіду.

Послугування технологіями навчання у співробітництві у малих групах доцільно з метою: закріплення та актуалізації розглянутого на лекціях і семінарах теоретичного матеріалу; взаємоконтролю засвоєння самостійно опрацьованих одиниць навчальної інформації; взаємодопомоги у самостійному вивченні фрагментів навчальної теми; взаєможивлення та взаємооцінювання розвитку особистісно-професійних новоутворень та їх критичного осмислення.

Взаємодія студентів під час проведення занять може здійснюватися по-різному: у парах (діадах), групах (мікрогрупах), бригадах, члени яких мають спільне завдання, під час вільного руху по аудиторії і чергових зустрічах один із одним, одного чи декількох студентів, що ведуть бесіду з членами групи, яка виконує індивідуальне завдання, у процесі вербального взаємобміну окремих мікрогруп чи груп у процесі виконання загального завдання всією групою. Зацікавленість у студентів викликає робота парами («Обличчям до обличчя», «Думати, працювати в парі, обмінюватися думками», «Скажи та переключайся»); використання ротаційних (змінюваних) трійок; робота в малих групах («Акваріум», «Займи позицію», «Життєві ситуації» тощо).

Підсумовуючи, зазначимо, що послугування у навчальному процесі технологіями навчання у співробітництві сприяє формуванню в студентів культури професійно зорієнтованого мовлення й взаємодії.

Література:

1. Інтерактивні технології навчання в професійній підготовці майбутніх учителів: Монографія / Н.Г.Баліцька, О.А.Біда, Г.П.Волошина та ін.; За заг. ред. Н.С.Побірченко. – К.: Наук. світ, 2003. – 138 с.
2. Кошманова Т.С. Коопероване навчання як модель підготовки американських вчителів / Т.С. Кошманова // Шлях освіти. – 1999. – № 2. – С. 20-25.
3. Slavin R.E. On cooperative learning an international perspective //Scandinavian Journal of Educational Research. – 1989. – Vol. 33-34.

SUMMARY

The article is devoted to the formation of culture of language communication and interaction in the process of training future specialists in tourism using the technologies of cooperative learning

The article describes the essence of the notion of cooperative learning with the aim to ground its effectiveness in the process of training future specialists in tourist industry. It is mentioned that nowadays tourist industry occupies special place in the economy of any country, thus, the process of training specialists in this sphere is becoming more and more urgent. As the work of tourism managers is tightly connected with different types of communication the results of their work depend on their ability to build contacts, communicate with clients (consumers of tourism product), partners, colleagues. So, intercultural communication skills (with special accent on language skills and skills of interpersonal interaction) play special role in their professional activity. All mentioned above lead to the conclusion that the choice of technologies used for training future specialists in tourism and developing in them the culture of interaction and language communication is of utmost importance.

Cooperative learning has been chosen as the most appropriate technology as this type of learning does not envisages only the acquiring of knowledge that future specialists will use in their work, it presumes gaining skills necessary for active social contacts which can be applied in different types of working environment. The main idea of cooperative learning is not only just performing educational activities in team but getting professional knowledge in team. As our observations prove, training future specialists in tourism business using the technology of cooperative learning makes the process of study more effective as it contributes to the development of students professional skills, language skills, communicative skills, and, as the result, it has positive effect on general academic outcomes and students emotional state. Among numerous techniques used in cooperative learning, "Work in team", "Jigsaw" and "Puzzle" were chosen as the most reliable in the process of preparing future specialists in tourism business for their successful interaction.

The article also describes some pedagogical conditions, which should be realized while working in small groups. They are: constant "migration" of students within one group, selection of tasks which evoke interest and are of personal and professional importance for them, "openness" of tasks – it envisages their fulfillment with different degree of complexity, the atmosphere of constant group and individual reflexive monitoring of work results, change of teacher's functions - from monitoring to facilitation. Study in small groups (groups of two,

micro groups, bigger teams) turned to be effective as they help not only consolidate knowledge gained at lectures and seminars, but also acquire new one in the format that is much closer to real working conditions of future specialists in tourism industry.